

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIDA NEYRO O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti assistenti

Arziyeva Gavhar

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti talabasi

Qalandarova Ro'zaxon

Gaipova Sabohat

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida bosh miya yarimsharlararo o'zaro ta'sirining ahamiyati va neyropsixologik yondashuv asosida neyro o'yinlardan foydalanishning samaradorligi yoritib berilgan. Neyro o'yinlarning bolalarda nutq rivojlanishi, diqqat, xotira, tafakkur kabi psixik jarayonlarni rivojlantirishdagi o'zni tahlil qilingan. Shuningdek, neyro o'yinlar orqali miya yarimsharlari o'rtasidagi bog'lanishlarni rivojlantirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *neyro o'yinlar, yarimsharlararo o'zaro ta'sir, neyropsixologiya, maktabgacha ta'lim, nutq rivojlanishi, kognitiv jarayonlar, bolalar rivojlanishi.*

Abstract: *This article discusses the importance of interhemispheric interaction in the development of preschool children and the effectiveness of using neurogames based on a neuropsychological approach. The role of neurogames in developing children's speech, attention, memory, and thinking is analyzed. The possibilities of strengthening interhemispheric connections through neurogames are also considered.*

Keywords: *neurogames, interhemispheric interaction, neuropsychology, preschool education, speech development, cognitive processes, child development.*

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning ruhiy va jismoniy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning nutqi, tafakkuri, xotirasi va diqqat kabi asosiy ruhiy jarayonlari shakllanadi. Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhim hisoblanadi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida neyropsixologik yondoshuv keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondoshuv miya faoliyatining xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarning psixik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Neyropsixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning kognitiv rivojlanishi ko'p jihatdan miya yarimsharlari orasidagi o'zaro aloqalarning rivojlanganlik darajasiga bog'liq.

Bosh miya yarimsharlararo o'zaro ta'siri – bu chap va o'ng miya yarimsharlarining yagona integrativ tizim sifatida ishlashini ta'minlovchi muhim mexanizmdir. Ushbu mexanizm

bolalarning nutq rivojlanishi, bilish faoliyati va harakat koordinatsiyasi uchun katta ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Neyropsixologiya fanining rivojlanishida muhim o'rin tutgan olimlardan biri A.R.Luriya bo'lib, u inson psixikasining rivojlanishida miya tuzilmalari faoliyatining muhim rol o'ynashini ta'kidlagan. Uning fikricha, oliy psixik funksiyalar oddiy motor va sensor jarayonlar asosida shakllanadi.

Chap miya yarimshari ko'proq mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, nutq faoliyati bilan bog'liq bo'lsa, o'ng yarimshar tasavvur, obrazli fikrlash va emotsional jarayonlar bilan bog'liq hisoblanadi. Bosh miya yarimsharlari o'zaro hamkorlikda ishlagandagina bolaning intellektual rivojlanishi yanada samarali bo'ladi.

Bolalarda yarimsharlararo aloqalar yetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, quyidagi muammolar yuzaga kelishi mumkin:

- nutq rivojlanishining kechikishi;
- diqqatni jamlashdagi qiyinchiliklar;
- o'qish va yozishdagi muammolar;
- harakat koordinatsiyasining sust rivojlanishi.

Shu sababli maktabgacha yosh davridayoq bosh miya yarimsharlararo bog'lanishlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Neyro o'yinlarning pedagogik ahamiyati

Neyro o'yinlar – bu tanaga yo'naltirilgan mashqlar va o'yinlar majmuasi bo'lib, ular orqali miya faoliyatini faollashtirish mumkin. Ushbu mashqlar bolaning harakat faoliyati orqali miya yarimsharlari o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Neyro o'yinlarning asosiy maqsadi:

- yangi neyron bog'lanishlarni shakllantirish;
- yarimsharlararo o'zaro ta'sirni kuchaytirish;
- bolalarning psixik jarayonlarini rivojlantirish.

Neyro o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun juda foydali hisoblanadi. Chunki bu davrda bolaning nerv tizimi faol rivojlanadi va yangi neyron aloqalar tez shakllanadi.

Neyro o'yinlarning bolalar rivojlanishiga ta'siri

Bolalar bilan neyro o'yinlardan muntazam foydalanish quyidagi natijalarga olib keladi:

- miya yarimsharlarining faoliyati sinxronlashadi;
- diqqat va xotira rivojlanadi;
- tafakkur jarayonlari faollashadi;
- nutq rivojlanadi;
- mayda va yirik motorika rivojlanadi;
- fazoviy tasavvurlar shakllanadi.

Bundan tashqari, neyro o'yinlar bolalarning emotsional holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular stressga chidamlilikni oshiradi, asabiylik va qo'zg'aluvchanlikni kamaytiradi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, neyro o'yinlar yordamida quyidagi muammolarni hal qilish mumkin:

- bolaning haddan tashqari faolligi yoki sustligi;
- diqqatni jamlay olmaslik;
- topshiriqlarni bajarishda qiyinchiliklar;
- tez charchash;
- agressiv xatti-harakatlar.

Shu sababli neyro o'yinlar pedagog va logopedlar faoliyatida samarali vosita hisoblanadi.

Miya faoliyatini oshiruvchi o'yinlar

“Pufbol”

Bola va kattalar bir-biriga qarama-qarshi holda polga o'tiradilar yoki yotadilar. Ularning har birining oldida qalam yoki ruchkalardan yasalgan kichik darvoza bo'ladi. Shar o'rnida g'ijimlangan qog'oz bo'lgi yoki paxta ishlatilishi mumkin. Shar o'yinchilar o'rtasiga, har ikkisidan bir xil masofada qo'yiladi. Buyruq berilgach, o'yinchilar sharni puflab, uni raqibining darvozasiga kiritishga harakat qiladilar.

“Rekordlar”

Bola o'zi bilan o'zi musobaqalashadi. Bola sharni puflab, uni har safar imkon qadar uzoqroqqa surishga harakat qiladi. Har bir urinish natijasi, masalan, qalam bilan belgilab boriladi. Qo'shimcha ravishda boladan nafas olishni navbat bilan bajarish so'raladi: birinchi safar — burun orqali nafas olib, og'iz orqali chiqarish; ikkinchi safar — og'iz orqali nafas olib, og'iz orqali chiqarish.

Eshitish diqqatini jamlash va ko'rsatmani tushunish ko'nikmasini rivojlantirish

Bolaga ikkita son aytiladi yoki qog'ozga yozib beriladi. So'ngra kattalar boladan shu sonlar bilan ongida turli arifmetik amallarni bajarishni so'raydi. Masalan: “Berilgan ikkita son: 36 va 48. Birinchi sonning birinchi raqamiga (3) ikkinchi sonning ikkinchi raqamini (8) qo'sh va birinchi sonning ikkinchi raqamini (6) ayir. Javobni ayt (5).”

Amallar soni ko'proq ham bo'lishi mumkin va ular turlicha bo'lishi mumkin. Qo'shish va ayirishdan tashqari, ko'paytirish va bo'lish amallaridan ham foydalanish mumkin. Keyinchalik yaxshi tayyorlangan bolalar uchun boshlang'ich sonlar sonini uchta qilib olish ham mumkin.

Diqqatni jamlash va taqsimlashni rivojlantirish

Ritm ostida o'qish

Katta odam bolaga matnni o'rtacha tezlikda o'qib beradi va shu bilan birga stolni taqillatib turadi. Bola matnni qayta hikoya qilib berishi va nechta zarba bo'lganini aytishi kerak. Matn bolaning tayyorgarlik darajasi va yoshiga qarab tanlanadi. Tavsiya etiladigan zarbalar soni 5 tadan 10 tagacha.

Qishloqda

Dildora yozda shahardan qishloqqa keldi. Hamma narsa unga notanish edi. U hovliga chiqdi. Ayvon oldida kichkina mushuk bolasi tog'oradan ovqat yeb turardi. Panjara ustida xo'roz o'tirardi. Xo'rozning qanotlari katta, toji qizil edi. U panjara ustiga chiqib qichqirdi:

Qu-qu-ra-qu-qu!

Dildora omborxonaga qaradi. U yerda Govmish sigir pichan chaynab turardi,. Bunday narsalarni shaharda ko'rish qiyin.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning kognitiv va psixik rivojlanishini ta'minlash muhim vazifalardan biridir. Ushbu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan miya yarimsharlari o'rtasidagi aloqalarning rivojlanganlik darajasiga bog'liq.

Bosh miya yarimsharlararo o'zaro ta'sirining rivojlanishi bolalarning nutqi, tafakkuri, xotirasi va diqqatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayonni rivojlantirishda neyro o'yinlar samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Neyro o'yinlar orqali yangi neyron bog'lanishlar shakllanadi, bu esa bolaning intellektual salohiyatini oshirishga yordam beradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida neyro o'yinlardan foydalanish bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Павлова Н.Н, Руденко Л.Г. Экспресс-диагностика в детском саду. - С-П. : «Генезис», 2017
2. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. М.: Академия, 2002
3. Семенович А.В./Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза: Учебное пособие. -М.: Генезис,2012
4. Нейропсихологическая профилактика и коррекция. Дошкольники: Учебно-методическое пособие/ под ред. А.В. Семенович. – М.: Дрофа, 2014
5. <https://logoportal.ru/statya-18172.html>